

برنامه آموزشی دوره ی کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی

(مشخصات کلی، برنامه، سرفصل دروس و نحوه ارزشیابی)

مصوب چهل و دومین جلسه شورای عالی برنامه ریزی علوم پزشکی

مورخ 1389/03/09

فصل اول:

مشخصات کلی برنامه آموزشی دوره ی کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی

1. نام و تعریف رشته و مقطع مربوطه:

دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی

Medical Library and Information Sciences (M.Sc.)

دوره ی کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی دوره ای با ماهیت میان رشته ای است، که در آن فارغ التحصیل مقطع کارشناسی ارشد با استفاده از فن آوری اطلاعات و مدیریت دانش، نه تنها فراهم آوری، سازماندهی و اشاعه اطلاعات علوم پزشکی را قوام می بخشد بلکه با اعمال مدیریت علمی بر کتابخانه های مرکزی دانشگاه های علوم پزشکی، کتابخانه های دانشکده ای و بیمارستانی، زمینه ارتقاء جریان اطلاع رسانی پزشکی را برای پزشکان، پیراپزشکان و دانشجویان فراهم می سازد.

2- تاریخچه رشته و پیشرفت های جدید

الف) تاریخچه مختصر رشته در دنیا

برای آموزش کتابداری پزشکی برنامه استاندارد ی در سطح جهان وجود ندارد و هر کشور بنا به مقتضیات خود برنامه هائی را تدارک دیده است. **امریکا** اولین کشوری است که ضرورت تخصیص درس های با تأکید بر زیست شناسی و خدمات اجتماعی، برای تربیت کتابداران پزشکی مورد توجه قرار داد و اولین درس ویژه کتابداران پزشکی را در سال 1939 در دانشگاه کلمبیا ارائه کرد. برنامه هایی که از آن پس در این مورد تهیه و اجراء شد. در مدارس مختلف شکل های متفاوتی داشت. مثلاً، در مدرسه کتابداری، دانشجو می توانست دروس خارج از قلمرو کتابداری نظیر تاریخچه پزشکی، بهداشت عمومی، علوم پایه پزشکی، تحلیل سیستم و مدیریت را انتخاب نماید. در سال 1978 مجموعاً 70 درس در 47 مدرسه کتابداری به کتابداران پزشکی تدریس می شد. بیشتر این دروس عبارتند از جامعه شناسی پزشکی، اقتصاد پزشکی، تاریخ پزشکی، ارتباطات در زمینه زیست پزشکی، اداره کتابخانه های پزشکی و ...

در **آلمان** در آغاز، به افرادی که در يك زمینه موضوعی نظیر زیست شناسی و یا شیمی تحصیل کرده بودند، دانش و مهارت های لازم در علوم اطلاع رسانی آموزش داده می شود. در دهه 1980 دانشگاه پلی تکنیک هانور برنامه خاصی را برای تربیت اطلاع رسانی پزشکی مورد اجرا گذاشت که ترکیبی از علوم زیست پزشکی و بهداشت بود.

در **انگلستان** در سیتی یونیورسیتی لندن برنامه ای با سه گرایش موضوعی که یکی از آنها علوم زیست پزشکی و دارویی است در سطح کارشناسی ارشد تدریس می شود. در این گرایش فقط دانشجویانی می توانند شرکت کنند که زمینه قوی در علوم زیست شناسی و شیمی یا یکی از این دو را داشته باشند. در کالج کتابداران ویلز نیز تربیت کتابدار علوم بهداشتی، به صورت مستقل در سطح کارشناسی ارشد منظور شده است.

در سال 2007، در 27 دانشگاه آمریکا، مقطع کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی دایر که بیش از 17 دانشگاه، کتابداری در رشته پزشکی و در مقطع کارشناسی ارشد آموزش داده می شود. همچنین در کشورهای غرب اروپا بیش از 15 دانشگاه، استرالیا 2 دانشگاه، هندوستان 3 دانشگاه، ژاپن 2 دانشگاه دارای رشته کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی می باشند.

ب) تاریخچه مختصر رشته در ایران

در ایران نخستین دوره آموزش نوین کتابداری در سال 1317 در دانش سرای عالی تهران به صورت دوره های کوتاه مدت برگزار شد. با گسترش کمی و کیفی کتابخانه های دانشگاهی نخستین دوره کتابداری و مقطع کارشناسی ارشد در سال 1345 در دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران به اجرا درآمد. در آخرین سال های قبل از انقلاب اسلامی، گسترش فعالیت های کتابداری و اطلاع رسانی در شاخه های برخی از علوم به عنوان نیاز فوری مورد مطالعه قرار گرفت. نیاز فزاینده کشور به ایجاد تسهیلات مطالعاتی و پژوهشی برای متخصصان علوم پزشکی سبب شد تا رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی مورد توجه مسئولین وقت قرار گیرد. لذا از سال 1356 اولین دوره پذیرش دانشجو در رشته کتابداری و اطلاع رسانی

پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی فعلی صورت گرفت و در این راستا به عنوان تنها مرکزی که از طریق On - Line به شبکه های اطلاع رسانی خارج از کشور متصل بود، با بودجه قابل ملاحظه ای اقدام به تأسیس کتابخانه ای بزرگ و مجهز نموده و با گردآوری آخرین شماره های نشریات پزشکی لاتین و آموزش کتابداران و اطلاع رسانی در رشته پزشکی، سعی کرد تا استادان، پژوهشگران و دانشجویان، را با جدیدترین روش های اطلاع رسانی آشنا کند.

در سال 1371 نیز گروهی از کتابداران حوزه علوم پزشکی با تصویب و اجرای طرح اطلاعات بهداشتی و زیست پزشکی (Health & Biomedical Information = HBI) از طرف سازمان بهداشت جهانی و منطقه مدیترانه شرقی، و اجرای آن در ایران با تأکید بر گسترش و توسعه کمی و کیفی کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی و واحدهای مدارک پزشکی بیمارستان ها، فعالیت های حوزه کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی مورد توجه قرار گرفت. و در راستای تقویت این امر مهم، در همان سال به همت تعدادی از کتابداران پزشکی که در کمیته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی فعالیت داشتند، اساسنامه انجمن کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی را تدوین و نخستین مجمع عمومی را در خرداد 1372 تشکیل دادند و از این تاریخ انجمن کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی نیز پا به عرصه وجود گذاشت.

در حال حاضر چندین گروه آموزشی کتابداری و اطلاع رسانی در دانشگاه های دولتی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه آزاد اسلامی به تربیت نیروی انسانی مورد نیاز بخش های مختلف مشغول می باشند.

ارزش ها و باورها (Values):

کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی تلفیقی از علوم اجتماعی و علوم کاربردی است که به علوم پزشکی و بهداشتی گرایش دارد و از فن آوری های جدید اطلاعاتی نظیر رایانه و پایگاه های اطلاعاتی و بانک های اطلاعاتی بهره مند می شود و همچنین علوم ارتباطات و مدیریت نیز در روند توسعه آن دخالت دارند. تنوع دانش ها، فن آوری اطلاعاتی، مهارت های ارتباطی و استفاده از نظام های هوشمند در راستای اطلاع رسانی در حوزه پزشکی، نشان دهنده تحول روزافزون این رشته در آینده است؛ بنابراین نیاز به تربیت نیروی انسانی کارآمد، برای ارائه خدمات بهتر در کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی در رأس برنامه های آموزشی مقطع کارشناسی ارشد قرار دارد.

فلسفه آموزشی کتابداری پزشکی در مقطع کارشناسی ارشد، با این نگرش همراه است که فارغ التحصیلان علاوه بر آموختن فنون کتابداری و اطلاع رسانی، قادر خواهند بود به عنوان مشاور فنی در فعالیت های پژوهش مربوط به فن آوری های اطلاعاتی مشارکت کامل داشته باشند.

3- رسالت رشته (Mission):

در آغاز قرن بیست و یکم، کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در کشورهای پیشرفته، به سوی استفاده از مهارت های ارتباطی، فن آوری های اطلاعاتی و نقش با اهمیت مدیریتی آن ها، گرایش داشته است.

کتابداری و اطلاع رسانی حرفه ای است که با مدیریت اطلاعات و دانش سر و کار دارد و هدف اساسی آن ایجاد شرایط مناسب برای دسترسی آسان و مؤثر با اطلاعات است. برای چنین منظوری، این حرفه بر اساس اصول و بنیان های نظری که در طول تاریخ حیات خود تدوین نموده است فرآیندهایی را برای گزینش و فراهم آوری، سازماندهی، و اشاعه اطلاعات انجام می دهد. برای آموزش این فرآیندها به کسانی که باید در کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی به جامعه خدمت کنند، حرفه کتابداری، دوره های آموزش رسمی را در سطح آموزش عالی برقرار کرده است.

دانش و فرهنگ گسترده پزشکی، قلمروهای مختلف ارتباطی در حوزه پزشکی، فلسفه و جامعه شناسی خاص و پیچیده و متفاوت و متنوع در حوزه پزشکی، دانش اقتصاد پزشکی، منابع خاص اطلاع رسانی (مانند بانک های اطلاعاتی، منابع اینترنتی و پایگاه های اطلاعاتی) تنوع دانش درباره فن آوری اطلاع رسانی و مهارت های زبانی و ارتباطی و بسیاری دیگر، همه در حوزه پزشکی و حرفه ها و تخصص های وابسته به آن، هیچ گونه درنگی را در باب ایجاد دوره های تحصیلات عالی و تحصیلات تکمیلی در رشته کتابداری باقی نمی گذارد و لذا بدون شک دوره کارشناسی ارشد در رشته کتابداری و اطلاع رسانی با گرایش پزشکی ضرورتی حیاتی دارد.

فارغ التحصیلان رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در مقطع کارشناسی ارشد به افراد با تجربه و متبحر تبدیل می شوند که نقش رهبری و مدیریتی خود را وقف کتابخانه های مرکزی دانشگاه های علوم پزشکی، کتابخانه های دانشکده ای و کتابخانه های بیمارستانی نموده و همچنین به عنوان مشاور خدمات اطلاع رسانی در امور تحقیق، پژوهشگران علوم پزشکی و پیراپزشکی را یاری رسان بوده و توانایی در پاسخگویی به نیازهای در حال تغییر اطلاعات در عرصه های مختلف بخش های آموزشی و پزشکی را خواهند داشت.

5- چشم انداز (Vision):

برای حصول به اهداف سند چشم انداز این رشته، با تربیت کتابدارانی که بتوانند با مدیریت کتابخانه های پزشکی و انجام فعالیت های آموزشی - پژوهشی، جایگاه این رشته را بهبود بخشیده و اطلاع رسانی در شاخه پزشکی را هم سطح استانداردهای دانشگاه های بین المللی برسانند، ضروری است در دنیای متغیر و پرشتاب علوم، کتابداری و اطلاع رسانی تا آنجا پیش می رود که از مرزهای کنونی این علوم خارج شده و به حوزه های جدید مانند فن آوری های مدرن می پیوندد. دیگر کتابخانه ها، تنها به صورت فیزیکی و واقعی نیستند. طرح بحث های جدید مانند ایجاد کتابخانه های دیجیتال، الکترونیک، مجازی و کتابخانه های بدون مرز یا بدون دیوار از این مقوله هستند.

6-اهداف كلي(Aims):

هدف از رشته کتابداری پزشکی در مقطع کارشناسی ارشد، تربیت دانش آموختگانی است که پس از فراغت از تحصیل در زمینه های تخصصی اعم از نیاز سنجی و گردآوری اطلاعات مورد نیاز محققان و استفاده کنندگان، سازماندهی و اشاعه اطلاعات پزشکی، بتوانند:

- 1- با درک صحیح قواعد و روش های مطلوب، منابع پزشکی را سازماندهی نمایند؛
- 2- به آگاهی کامل در زمینه نقش اطلاعات در توسعه دانش دست یابند؛
- 3- با استفاده از فن آوری های مختلف اطلاعات، ذخیره و بازیابی اطلاعات پزشکی را انجام دهند؛
- 4- ضمن ایجاد کتابخانه های دیجیتال، مدیریت و رهبری آن ها را عهده دار شوند؛
- 5- زمینه انجام طرح های پژوهشی - کاربردی و بنیادی را در کتابخانه ها، فراهم سازند و بر آن ها نظارت داشته باشند.

7- نقش دانش آموختگان در نظام بهداشتی(Role definition):

نقش دانش آموختگان دوره ارشناسی ارشد ناپیوسته رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی دارای نقش های آموزشی، پژوهشی و مدیریتی خواهند بود.

8- وظایف حرفه ای دانش آموختگان(Task analysis):

- نقش آموزشی:
- همکاری در آموزش دروس مرتبط در مقطع کارشناسی و تدریس دانشجویان و متقاضیان در کارگاه های آموزشی. کمک به برگزاری کارگاهها و همایش های علمی در زمینه کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی
- نقش پژوهشی:
- تألیف و ترجمه کتاب در زمینه های کتابداری و اطلاع رسانی در شاخه پزشکی
- نگارش مقالات علمی مبتنی بر طرح های تحقیقاتی زیر نظر اساتید و اشاعه مقالات در سطح بین المللی
- شرکت مستمر در سمینارهای داخل و خارج از کشور با ارائه مقاله و همکاری در برقراری سمینارهای داخل کشور
- نظارت دائم در ارزیابی برنامه های نرم افزاری کتابخانه موجود به منظور انطباق با تغییرات علوم کتابداری و اطلاع رسانی و مشارکت در ایجاد برنامه های نرم افزاری جدید
- طراحی بانک های اطلاعاتی و پایگاه های اطلاعاتی در زمینه کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی
- نقش مدیریتی:
- نظارت بر کتابخانه های مرکزی دانشگاه های علوم پزشکی، کتابخانه های بیمارستانی و دانشکده ای طی دوران تحصیلی در راستای واحدهای عملی و کارآموزی و ارائه طرح های مدیریتی جهت بهبود خدمات و فعالیت های آن واحدها

9- استراتژی های اجرایی برنامه آموزشی:

برنامه آموزش کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در مقطع ارشناسی ارشد، به نحوی برنامه ریزی شده است که آموزش به صورت مدرس-محوری برای دروس تخصصی-اجباری و دانشجو-محوری برای دروس تکمیلی (پژوهش و تتبع) باشد. در این صورت، دانش آموختگان قادر خواهند بود به عنوان دانش آموختگان چند پیشه در رشته کتابداری و اطلاع رسانی، مهارت های لازم را فرا گیرند.

10- * شرایط و نحوه پذیرش دانشجو :

قبولی در آزمون ورودی مطابق ضوابط و مقررات بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می باشد.

دارندگان مدرک کارشناسی کلیه رشته های دانشگاه های معتبر داخل یا خارج از کشور که به تأیید وزارت بهداشت و درمان آموزش پزشکی و یا وزارت علوم، تحقیقات و فناوری رسیده باشد، می توانند داوطلب شرکت در آزمون باشند.

- مواد امتحانی و ضرائب آن به شرح زیر می باشد:

ضریب	مواد امتحانی
3	دانش کتابداری

3	علوم و تکنولوژی اطلاعات پزشکی
3	زبان عمومی
9	جمع

*- جهت کسب اطلاع از آخرین تغییرات در مدارک تحصیلی مورد پذیرش و مواد امتحانی و ضرائب آزمون ورودی هر سال به دفترچه کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته های علوم پزشکی مربوط به آن سال تحصیلی مراجعه نمایید.

11- رشته های مشابه در داخل کشور:

در ایران مشابه رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در مقطع ارشناسی ارشد، در رشته های علوم انسانی در دانشگاه های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشگاه آزاد اسلامی وجود دارد.

12- رشته های مشابه در خارج از کشور:

رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، بیشتر با تاکید بر فن آوری اطلاعات پزشکی و دروس مورد نیاز و مرتبط با این گرایش تدریس می شود و معمولاً هر کشوری ضمن تدریس دروس عمومی، پایه و تخصصی رشته دروسی از حوزه علوم پزشکی مثل کلیات پزشکی، اصطلاح شناسی پزشکی، منابع مرجع پزشکی، جامعه شناسی پزشکی و ... را نیز در این مقطع برای علاقمندان به گرایش پزشکی، تدریس می کنند.

فصل دوم

مشخصات کلی برنامه آموزشی دوره ی کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی

مشخصات دوره:

نام دوره:

کارشناسی ارشد ناپیوسته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی

Medical Library and Information Sciences (M.Sc.)

1- طول دوره و ساختار آن:

براساس آئین نامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته، مصوب شورای عالی برنامه ریزی می باشد.

2- تعداد کل واحدهای درسی:

دروس اختصاصی اجباری (Core) 22 واحد

دروس اختصاصی اختیاری (Non Core) 4 واحد

پایان نامه 6 واحد

جمع کل 32 واحد

در ضمن دانشجوی موظف است علاوه بر تعداد واحدهای دوره با تشخیص گروه آموزشی و تایید شورای تحصیلات تکمیلی دانشگاه تمامی یا تعدادی از دروس کمبود یا جبرانی (جدول الف) را بگذراند.

جدول الف) دروس کمبود یا جبرانی دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی

پیشنیاز	تعداد ساعات درسی			تعداد واحد درسی			نام درس	کد درس
	عملی	نظری	جمع	عملی	نظری	جمع		
-		34	34		2	2	زبان تخصصی انگلیسی	1
-		34	34		2	2	اصطلاح شناسی پزشکی*	2
-		34	34		2	2	آمار	3
-	34	34	68	1	2	3	سازماندهی منابع* پزشکی	4
02		34	34		2	2	کلیات پزشکی**1	5
05		34	34		2	2	کلیات پزشکی**2	6

دانشجو موظف است با تشخیص گروه آموزشی و تایید شورای تحصیلات تکمیلی دانشگاه، تمامی یا تعدادی از دروس کمبود و جبرانی (جدول الف) را بگذراند.

* گذراندن این درس برای فارغ التحصیلان کارشناسی رشته های غیر کتابداری و کتابداری و اطلاع رسانی غیر پزشکی الزامی است.

** گذراندن این درس برای همه دانشجویانی که قبلاً آن ها را نگذرانده اند به عنوان دروس کمبود یا جبرانی الزامی است.

جدول ب: دروس اختصاصی-اجباری(Core) دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی

پیشنیاز	تعداد ساعات درسی			تعداد واحد درسی			نام درس	کد درس
	عملی	نظری	جمع	عملی	نظری	جمع		
-		34	34		2	2	مبانی علم اطلاع رسانی	7
-		34	34		2	2	مدیریت منابع اطلاعاتی	8
-	34	17	51	1	1	2	مبانی برنامه نویسی	9
09	17	26	43	0/5	1/5	2	سیستم های اطلاعاتی و فناوری اطلاعات	10
04	34	17	51	1	1	2	نمایه سازی و چکیده نویسی	11
	34	17	51	1	1	2	مراجع و بانک های تخصصی پزشکی	12
11	17	26	43	0/5	1/5	2	ذخیره و بازیابی اطلاعات	13
		34	34		2	2	مدیریت کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی	14
		34	34		2	2	روش تحقیق	15
15	34	17	51	1	1	2	سمینار تحقیق	16
	136		136	2		2	کارورزی	17
						6	پایان نامه	18
			28				جمع	

جدول ج: دروس اختصاصی - اختیاری(Non Core) دوره ارشناسی ارشد ناپیوسته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی*

پیشنیاز	تعداد ساعات درسی			تعداد واحد درسی			نام درس	کد درس
	عملی	نظری	جمع	عملی	نظری	جمع		
-		34	34		2	2	کتابخانه های دیجیتال	19
-	17	26	43	0/5	1/5	2	آشنایی با اصول آموزش از راه دور	20
-		34	43		2	2	مراکز اطلاع رسانی ملی و بین المللی	21
15		34	34		2	2	مطالعه مستقل	22
			8				جمع	

* دانشجو موظف است با توجه به موضوع پایان نامه، نظر استاد راهنما و تایید گروه آموزشی تعداد 4 واحد از دروس اختصاصی-اختیاری را بگذراند.